

การวิเคราะห์บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาเพื่อประพันธ์บทเพลงร้อง ชุดห้วงแห่งรัก

The Analysis of legitimate drama, MADANABADHA, for the Vocal composition of Huang Hang Ruk Suite

ลดาวัลย์ อากาศสุวรรณ¹

Ladawan Arcasuwan

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง การวิเคราะห์บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาเพื่อประพันธ์บทเพลงร้องชุดห้วงแห่งรัก เป็นส่วนหนึ่งของวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง การประพันธ์ทำนองบทเพลงร้องจากวรรณคดีไทย เรื่องมัทนะพาธา : ห้วงแห่งรัก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา สำหรับการนำไปประพันธ์เป็นบทเพลงร้องชุดห้วงแห่งรัก โดยการวิเคราะห์ได้นำแนวทางมาจากการศึกษาบทเพลงขับร้องที่มาจากวรรณคดีเป็นแนวคิดในการคัดเลือกบทเพลงร้องในชุดห้วงแห่งรัก

จากการวิเคราะห์พบว่าในองค์ที่ 3 มีแนวคิดที่แสดงออกถึงธรรมชาติของความรักและการสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครได้อย่างชัดเจน รวมถึงการใช้ภาษาที่มีความงดงามในด้านวรรณศิลป์ จึงเหมาะสมที่จะนำมาประพันธ์ทำนองเพลงร้อง ซึ่งผู้เขียนได้คัดเลือกมาทั้งสิ้น 6 บทเพลง ในชื่อชุดห้วงแห่งรัก

คำสำคัญ: มัทนะพาธา / การประพันธ์บทเพลงร้อง / บทละครพูด

¹อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรี คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

The study of the analysis of legitimate drama, MADANABADHA, for the vocal composition of Huang Hang Ruk Suite is a part of vocal composition from Thai Literature Madanabadha: Huang Hang Ruk. This article aims to analyze the legitimate drama, MADANABADHA, for the composition of Huang Hang Ruk suite. The concept of this analysis is derived from the study of the songs created from Thai Literatures.

From the analysis, it reveals that act 3 shows the nature and feeling of love. The literature obviously reflects the lovable feeling of the characters. Art created language is included in the literature. Therefore, the researcher chose the story from acts 3 to compose the 6 pieces in Houngh Hang Ruk Suite.

Keyword: MADANABADHA; vocal composition; legitimate drama

ความเป็นมาและความสำคัญ

มัทนะพาธาเป็นบทละครพูดคำฉันท์มีความยาว 5 องก์ ที่ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดบทละครพูดคำฉันท์โดยเล่าเรื่องราวด้วยตำนานเกี่ยวกับดอกกุหลาบ ในส่วนของเนื้อหาเสนอเกี่ยวกับความเจ็บปวดเพราะความรัก โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นทั้งหมดด้วยพระองค์เอง ในปี พ.ศ. 2466 โดยไม่ได้อิงเนื้อหาจากที่ใด

ในส่วนของชื่อนางเอกนั้น เริ่มแรกใช้ชื่อตามนามของดอกไม้ แต่เมื่อครั้งที่พระองค์ได้ให้หลวงธรรมาภิธานไปค้นคำศัพท์จึงพบว่าดอกกุหลาบนั้นมีคำศัพท์ว่า กุพชก พระองค์จึงเปลี่ยนให้นางเอกชื่อว่า มทน ซึ่งแปลว่าความลุ่มหลง ในขณะเดียวกันก็ได้ทรงพบศัพท์ มัทนะพาธา ซึ่งโมเนียร์ วิลเลียมส์ ได้แปลไว้ว่า The pain or disquietude of love ซึ่งตรงกับโครงเรื่องที่พระองค์ได้คิดไว้ ดังนั้น บทละครพูดคำฉันท์เรื่องนี้จึงมีนามว่า มัทนะพาธาหรือตำนานแห่งดอกกุหลาบ

พระราชนิพนธ์เรื่องนี้ได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าทางวรรณคดีสูงล้ำนักด้วยเปี่ยมไปด้วยการบรรยายที่ไพเราะงดงามมีการดำเนินเนื้อเรื่องอย่างโศกนาฏกรรมที่ครบถ้วนทั้งรสแห่งรัก รสแห่งความโกรธเคือง รสแห่งความเกลียดชัง รสแห่งความทุกข์เวทนา รสแห่งความอัศจรรย์ และรสแห่งความสุข อันเป็นรสแห่งวรรณคดีที่จับใจอย่างยิ่ง (ปรารภนาตี, 2544, คำนำสำนักพิมพ์)

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า บทละครพูดคำฉันท์เรื่อง มัทนะพาธา ตำนานแห่งดอกกุหลาบ นั้นพบคุณค่าในวรรณคดีหลากหลายลักษณะ พบการดำเนินเรื่องราวที่สอดคล้องกันระหว่างช่วงเวลาและสถานที่ในการลำดับเหตุการณ์ ในองค์ประกอบของวรรณคดีด้านการใช้ภาษา พบการใช้โวหาร ไวยากรณ์และสัญลักษณ์²

²สัญลักษณ์ คือ สรรพสิ่งใดๆ ที่คนกำหนดความหมายขึ้นให้หมายถึงสิ่งอื่นที่มีคุณสมบัติร่วมกันหรือเกี่ยวข้องกัน (วิภา กงกชนันท์ 2556:93.)

ที่สละสลวย ตลอดจนเนื้อหาและเรื่องราวต่างๆ ภายในแต่ละช่วงตอนยังมีคุณประโยชน์และให้ทรงเสน่ห์ที่ดีต่อผู้อ่าน

เรื่องราวของมัทนะพาธา แม้ว่าจะจบลงด้วยโศกนาฏกรรมความรักระหว่างท้าวชัยเสนและนางมัทนา แต่ในองค์ที่ 3 กลับถ่ายทอดเรื่องราวความรักของทั้งคู่ได้อย่างลึกซึ้งกินใจ ทั้งในด้านเนื้อหา และความหมายของบทประพันธ์ ความสวยงามในการใช้คำ การใช้โวหารต่างๆ เพื่อทำให้ผู้อ่านได้เข้าถึงอารมณ์มากขึ้น ผู้เขียนจึงเกิดข้อคิดเห็นว่า หากนำบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาในองค์ที่ 3 มาสร้างสรรค์ทำนองเป็นบทเพลง โดยใช้เนื้อร้องมาจากคำฉันท์ของบทประพันธ์จะยิ่งทำให้มีความน่าสนใจและเกิดสุนทรียภาพขึ้นใหม่ ในอีกมิติ เป็นการทำให้ศิลปะแขนงหนึ่งสามารถต่อยอดไปสู่อีกแขนงหนึ่งได้ ซึ่งเป็นการเคลื่อนที่จากวรรณศิลป์ สู่คีตศิลป์กลายเป็นความงามทางด้านโสตศิลป์ ทำให้ผู้ชมได้สัมผัสมัทนะพาธาในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจและซาบซึ้งในบทละครพูดคำฉันท์เรื่องนี้มากขึ้น ดังนั้นผู้เขียนจึงเกิดแรงบันดาลใจนำไปสู่การประพันธ์ทำนองบทเพลงร้องชุดห้วงแห่งรัก

การวิเคราะห์บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา

จากการศึกษาบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาทั้งในหนังสือ บทความ และงานวิจัยต่างๆ ผู้เขียนสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. แก่นของเรื่อง

บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา คือ โศกนาฏกรรมของความรัก ความทุกข์ที่เกิดจากความรัก ซึ่งตัวละครในเรื่องล้วนแต่เป็นทุกข์เพราะรักทั้งสิ้น โดยเฉพาะตัวนางมัทนาที่ต้องเจ็บปวดเพราะความยึดมั่นในความรักและกลายเป็นดอกกุหลาบตลอดกาล แนวคิดในเรื่องนี้จึงสะท้อนสังคมในเรื่องของความรักและความล้มเหลว ถึงแม้ความรักจะเป็นสิ่งสวยงาม แต่ถ้าหากรักโดยปราศจากปัญญาจะพบกับโศกนาฏกรรมเช่นเดียวกับในเรื่องมัทนะพาธา

2. เรื่องย่อ

สุเทษณ์เทพบุตร ซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่บนสวรรค์ได้หลงรักนางมัทนาและขอความรักจากนาง แต่นางมัทนา กลับปฏิเสธเนื่องจากนางมีสัจจะต่อตนเองว่านางจะไม่ฝืนใจรับรักใครหากตนเองไม่ได้รัก ดังนั้นสุเทษณ์จึงกริ้วมากและสาปให้นางจุติไปยังโลกมนุษย์ นางมัทนาจึงได้กำเนิดเป็นต้นกุหลาบซึ่งจะกลายร่างเป็นมนุษย์ได้เฉพาะคืนวันเพ็ญเท่านั้น จนกว่านางจะมีความรักจึงจะสามารถเป็นมนุษย์ได้ตลอดไป และถ้าหากนางเจ็บปวดเพราะความรักเมื่อใดให้นางกล่าวอ้อนวอนจึงจะดเว้นโทษทัณฑ์

พระกาละทรงสินได้พบดอกกุหลาบนางมัทนาจึงนำมาปลูกไว้ใกล้อาศรมและดูแลให้ความรักนางเสมือนธิดา ซึ่งในทุกวันเพ็ญนางจะกลายร่างเป็นมนุษย์เพื่อมาปรนนิบัติพระกาละทรงสิน

ในวันหนึ่ง ท้าวชัยเสนเสด็จประพาสป่าได้พบกับนางมัทนา และทั้งสองได้ตกหลุมรักซึ่งกัน ทำให้นางมัทนาไม่กลับกลายร่างเป็นดอกกุหลาบอีกต่อไป พระกาละทรงสินจึงทำพิธีวิเวทให้แก่มังกร

นางมัทนาและท้าวชัยเสนได้กลับไปครองรักอย่างมีความสุขที่เมืองหัสตินาปุระ ซึ่งทำให้นางจันทิ พระมเหสีของท้าวชัยเสนมีความริษยา จึงใส่ความว่านางมัทนาลักลอบเป็นชู้กับศุภางค์ทหารคนสนิท ทำให้

ท้าวชัยเสนโกรธและสั่งประหารนางมัทนากับศุภางค์ ต่อมาเมื่อท้าวชัยเสนความจริงว่า นางมัทนาได้ถูกใส่ร้าย และยังมีชีวิตอยู่จึงรีบเดินทางไปรับตัวนางกลับมาจากอาศรมพระฤาษี แต่ทว่าไม่ทันเสียแล้วเพราะ นางมัทนาได้ถูกสาปจากสุเทษณ์ให้กลายเป็นกุหลาบไปตลอดกาล

3. ตัวละคร

มัทนา

นางมัทนา เป็นผู้มี ความกตัญญู ซึ่งแสดงออกด้วยการยินยอมเป็นบาทบริจาริกาแลกกับชีวิต ท้าวสุราษฎร์ผู้เป็นบิดา และนอกจากนั้นยังเป็นคนถ้อยมั่นในสัจจะปณิธานของตนเองว่าหากนางไม่รัก ก็จะไม่ยินยอมพร้อมใจด้วยเด็ดขาด โดยมีหลายเหตุการณ์ได้พิสูจน์ให้เห็นว่านางมีความเด็ดเดี่ยวและ แน่วแน่ในปณิธานของตนเอง แม้ว่านางมัทนาจะเป็นผู้หญิงที่ไม่ได้รักใคร่ง่ายๆ แต่กลับตกหลุมรักท้าวชัยเสน เพียงผู้เดียว นางมัทนาเป็นคนที่มั่นคงในความรักและซื่อสัตย์ต่อคู่ครอง แม้ว่าท้าวชัยเสนจะสั่งประหารนาง แต่นางก็ยังจงรักและรอคอยให้ท้าวชัยเสนกลับมา รับ ถึงแม้สุเทษณ์จะยื่นข้อเสนอโดยการรับนางกลับสู่สวรรค์ และเป็นมเหสีของตน แต่นางกลับปฏิเสธจนสุเทษณ์กริ้วและสาปให้นางกลายเป็นกุหลาบไปตลอดกาล จะเห็นได้ว่าการตัดสินใจด้วยความความถ้อยมั่นในรักของนางมัทนาส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเส้นทางในชีวิต ของนางแทบทั้งสิ้น ตั้งแต่ครั้งอดีตชาติมาจนถึงปัจจุบัน และในที่สุดความรักก็พานางมาพบกับจุดจบด้วย โศกนาฏกรรม

ท้าวชัยเสน

ท้าวชัยเสน เป็นกษัตริย์หนุ่มรูปงามผู้มี ความห้าวหาญในอารมณ์รักอย่างรุนแรง เมื่อพบหน้านางมัทนา เพียงครั้งแรกก็อยู่ตอกอยู่ในแว้งครึก และได้มีโอกาสเกี่ยวพาราสีนาโดยการเอ่ยถ้อยคำรักและให้สัตย์ปณิธาน แม้ว่าสัญญารักของท้าวชัยเสนจะแสดงออกถึงความรักที่มากล้นเพียงใดก็พ่ายแพ้แก่อารมณ์โกรธจนทำให้ ชาติสติปัญญา จนรับสั่งประหารนางมัทนาและทหารรับใช้คนสนิท เนื่องจากเชื่อว่าทั้งสองลักลอบเป็นชู้กัน จากเหตุการณ์ครั้งนี้จะเห็นได้ว่าหากมีความรักอันมากมายเพียงใด แต่หากขาดความเชื่อใจและปล่อยให้ อารมณ์โกรธบดบังสติปัญญาก็จะทำให้พบกับความทุกข์ระทมใจ

พระกาละทรศิน

เป็นฤาษีที่บำเพ็ญพรตกลางป่าหิมะวัน มีญาณวิเศษสามารถเพ่งฌานหยั่งรู้ได้และพบว่าแท้จริง นางมัทนาคือนางฟ้าที่ถูกสาปให้มากำเนิดเป็นต้นกุหลาบ ซึ่งในอดีตชาติยังเป็นธิดาของกษัตริย์

พระกาละทรศินนั้นรักและเอ็นดูนางมัทนาประหนึ่งบุตรสาว นอกจากนั้นยังเป็นผู้ที่เข้าใจธรรมชาติ ของผู้ที่ตกอยู่ในความรัก ดังเหตุการณ์ที่กล่าวกับกับศุภางค์ถึงเรื่องการกล่าวเตือนนางมัทนาในยามที่กำลัง อยู่ในแว้งครึกนั้น นอกจากจะไม่เกิดประโยชน์อันใดแล้ว อาจยังส่งผลร้ายมากกว่าผลดี ซึ่งคำกล่าวของ พระกาละทรศินนั้นเป็นบทประพันธ์ที่รู้จักกันทั่วไป

การวิเคราะห์บทร้องที่มาจากวรรณคดี

บทประพันธ์ในวรรณคดีนั้นมีรูปแบบฉันทลักษณ์ที่สวยงาม มีการใช้คำที่ไพเราะ ในส่วนของเนื้อหา นั้นได้บรรยายเล่าเรื่องอย่างเหมาะสม นักประพันธ์จึงได้แรงบันดาลใจนำเนื้อหาจากวรรณคดีต่างๆ มาประพันธ์เป็นบทเพลง โดยผู้เขียนได้วิเคราะห์บทเพลงที่นำมาจากวรรณคดี โดยกำหนดบทเพลงจาก หนังสือ

บัณฺณดุริย วรรณคดีกับเพลง (เล่ม 2) ภาควรรณคดีไทยในเพลงไทยสากล³ ซึ่งกรมศิลปากรเป็นผู้พิมพ์เผยแพร่ และหนังสือจาก “วรรณคดี” สู่ “คีตศิลป์”⁴ ของสถาบันไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยในหนังสือ บัณฺณดุริย วรรณคดีกับเพลง ผู้เขียนได้วิเคราะห์เฉพาะ เพลงไทยสากลที่นำเนื้อหามาจากวรรณคดีไทยโดยมิได้เปลี่ยนแปลงถ้อยคำเดิม และหนังสือ จากวรรณคดีสู่คีตศิลป์ ผู้เขียนได้วิเคราะห์เฉพาะ บทเพลงจากเรื่อง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 กับการดนตรี ซึ่งเขียนโดย พูนพิศ อมาตยกุล ในหัวข้อประเภทเพลงพระราชนิพนธ์ที่มีศิลปินนำมาบรรจู่ในทำนองไทยสากล ซึ่งหนังสือทั้ง 2 เล่มนี้ ผู้เขียนได้คัดเลือกเฉพาะบทเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาว ซึ่งมีทั้งสิ้น 8 บทเพลง คือ 1. บทเพลงความรัก 2. บทเพลงลานอโศก 3. บทเพลงสีซิง 4. บทเพลงดวงใจ 5. บทเพลงสาส์นรัก 6. บทเพลงสุริยันจันทรา 7. บทเพลงสายสวาท 8. บทเพลงพื้ชานใจ ซึ่งผลที่ได้จากการวิเคราะห์มีดังนี้

1. แนวคิดที่แฝงในบทเพลง

ในบทเพลงความรัก นอกจากจะมีความหมายถึงการฝากรักในลักษณะของการถามตอบแล้ว ยังมีแนวคิดที่แฝงไว้ในบทเพลงว่าไม่ควรตัดสินใจจากรูปลักษณ์ภายนอกที่ปรากฏ ซึ่งความหมายแฝงนี้เองทำให้ บัณฺณดุริยเลือกหยิบไปที่ถูกต้องและได้ครองรักกับนางปอร์เซีย

บทเพลงดวงใจ มีการสะท้อนความเชื่อ วิถีชีวิตของคนไทยที่มีความผูกพันและความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เสมือนที่พึ่งทางใจ

บทเพลงสาส์นรัก มีการสะท้อนความเชื่อว่าบุคคลใดก็แล้วแต่ควรที่จะต้องมีความพยายามไขว่คว้าหาสิ่งที่ดีที่สุดและเหมาะสมกับฐานะของตน ด้วยความสามารถและกล้าหาญ อย่าพึงรอให้บุญวาสนาหรือโอกาสจะน้อมเข้ามาหาตน

2. การแสดงออกถึงอารมณ์ของความรัก ผู้เขียนได้ใช้หัวข้อตามหนังสือบัณฺณดุริย วรรณคดีกับเพลง ได้แก่ ความรักที่ก่อให้เกิดความทุกข์เนื่องจากไม่สมหวังในความรัก ในบทเพลงดวงใจ ความรักที่ก่อให้เกิดความทุกข์เนื่องจากต้องพลัดพรากจากคนรักมา ในบทเพลงลานอโศกและบทเพลงสายสวาท การฝากรักในบทเพลงความรัก บทเพลงสีซิง บทเพลงสุริยันจันทรา และบทเพลงพื้ชานใจ การตัดพ้อผู้ที่ตนรัก ในบทเพลงสาส์นรัก

3. ลักษณะของการสื่อสารในบทเพลง ได้แก่ การสนทนาโต้ตอบ ในบทเพลงความรัก การรำพึงรำพัน ในบทเพลงลานอโศกและบทเพลงดวงใจ การส่งสารถึงอีกฝ่ายในบทเพลงสาส์นรัก บทเพลงสีซิง บทเพลงพื้ชานใจและบทเพลงสุริยันจันทรา

4. ความคิดและความต้องการของตัวละคร ได้แก่ การรอคอยที่จะพบเจอคนรัก ในบทเพลงดวงใจ และบทเพลงลานอโศก การตอบรัก ในบทเพลงสาส์นรัก บทเพลงความรัก และความต้องการในลักษณะสุดท้ายคือ การฝากรัก ในบทเพลงเพลงสีซิง บทเพลงพื้ชานใจและบทเพลงสุริยันจันทรา

5. รสวรรณคดี มีการใช้รสวรรณคดีที่เด่นชัด ได้แก่ นารีปราโมทย์ ในบทเพลงพื้ชานรักและ บทเพลงสีซิง พิโรธวาทัง ในบทเพลงดวงใจ สัลลาปคพิสัย ในบทเพลงลานอโศกและบทเพลงสีซิง

³กรมศิลปากร. (2550). บัณฺณดุริย วรรณคดีกับเพลง (เล่ม 2) ภาควรรณคดีไทยในเพลงไทยสากล. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

⁴สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2556). จาก “วรรณคดี” สู่ “คีตศิลป์” ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

6. โวหาร

6.1 โวหารการประพันธ์ จากการวิเคราะห์บทเพลงที่นำมาจากวรรณคดีทั้ง 8 บทเพลงนั้น พบการใช้โวหารการประพันธ์ ได้แก่ บรรยายโวหาร ในบทเพลงความรัก และ บทเพลงสายสวาท พรรณนาโวหาร ในบทเพลงลานอโศก และบทเพลงสุริยันจันทรา เทศนาโวหาร ในบทเพลงสาส์นรัก และอุปมาโวหาร ในบทเพลงสาส์นรัก

6.2 ภาพพจน์ จากการวิเคราะห์บทเพลงที่นำมาจากวรรณคดีทั้ง 8 บทเพลงนั้น พบการใช้ภาพพจน์ ได้แก่ อุปมา ในบทเพลงความรัก บทเพลงลานอโศก และบทเพลงดวงใจ อุปลักษณ์ ในบทเพลงลานอโศก และบทเพลงสีซง อติพจน์ ในบทเพลงสุริยันจันทรา และบทเพลงสายสวาท บุคคลวัต ในบทเพลงความรัก และบทเพลงลานอโศก สัญลักษณ์ ในบทเพลงสุริยันจันทรา

การวิเคราะห์เพื่อนำมาประพันธ์บทร้องห้วงแห่งรัก

แม้เนื้อหาโดยรวมของบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา จะเกี่ยวกับโศกนาฏกรรมแห่งความรัก แต่ในขณะเดียวกันในองก์ที่ 3 กลับบรรยายได้ถึงอารมณ์ห้วงแห่งความรักได้อย่างน่าอัศจรรย์ จึงแสดงให้เห็นว่าแม้บางครั้งความรักจะนำมาซึ่งความเจ็บปวด แต่มนุษย์ก็ยังยินยอมที่จะมีความรักเพียงเพื่อได้พบกับความสวยงาม ดังนั้นในองก์ที่ 3 จึงมีเนื้อหาที่บรรยายอารมณ์ของความรักได้อย่างลึกซึ้ง มีความละเอียดละไม และความงดงามของภาษา เพื่อพรรณนาถึงรักได้อย่างลงตัว ทั้งอารมณ์ของรักแรก ความป่วนป่วนใจ ความรุ่มร้อน หรือความอบอุ่นใจเมื่อสุขสมหวัง อีกทั้งยังมีการส่งเสริมจินตภาพด้วยโวหารต่างๆ ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจถึงอารมณ์ของตัวละครได้เป็นอย่างดี

จากการวิเคราะห์บทเพลงที่นำมาจากวรรณคดีข้างต้น ผู้เขียนจึงนำหัวข้อดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการคัดเลือกบทเพลงร้องที่นำมาจากบทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาในองก์ที่ 3 ดังนี้

1. แนวคิดที่แฝงในบทเพลง

บทเพลงที่คัดเลือกมานั้นได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดหรือข้อคิดในด้านต่างๆ ดังเช่น ในบทเพลง *ห้วงภวังค์* สะท้อนถึงความรู้สึก ความคิด และมุมมองของมนุษย์ในยามแรกรัก ที่เห็นคนที่ตนรักนั้นมีแต่สิ่งสวยงามทั้งสิ้น และนอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมที่ให้ความสนใจกับรูปลักษณ์ภายนอกที่สวยงาม ในบทเพลง *สัญญาราตรี* สะท้อนให้เห็นถึง ความเชื่อในการเชื่อถือต่อ คำสัตย์สัญญา และในบทเพลงความจริงของความรัก เป็นข้อคิดเตือนใจเกี่ยวกับความรัก ที่แสดงให้เห็นถึงความลุ่มหลงของคนที่มีความรัก

2. การแสดงออกถึงอารมณ์ของความรัก

เรื่องราวในองก์ 3 เต็มเปี่ยมไปด้วยอารมณ์ของความรักที่แตกต่างกัน

บทเพลง *ห้วงภวังค์* เป็นความรู้สึกที่หลากหลายของท้าวชัยเสน ทั้งการตื่นเต้นที่ได้พบเจอกับความรัก ความทรมานเพราะไม่สามารถหักห้ามจิตใจ และความหลงใหลในรูปโฉมของนางมัทนา

บทเพลง *ภวังค์รัก* เป็นความรู้สึกของนางมัทนาที่ตกหลุมรักท้าวชัยเสน แต่ไม่รู้จะปฏิบัติตนอย่างไร เนื่องจากไม่เคยมีความรักมาก่อน

บทเพลง *สัญญาราตรี* เป็นบทเพลงบอกรักของท้าวชัยเสนที่มีต่อนางมัทนาในขณะที่นางมัทนาเองก็มีใจให้กับท้าวชัยเสน และต้องการให้ท้าวชัยเสนยืนยันคำพูดด้วยการสัญญาต่อตนเอง

บทเพลง*อรุณแรกรตี* เป็นความรู้สึกที่เปี่ยมสุขในรักอันสดใส ความสุขในความรักของทั้งคู่ในขณะนั้น จึงเปรียบเป็นความอบอุ่น ความสว่างของแสงอาทิตย์ยามเช้า

บทเพลง*ความจริงของความรัก* เป็นความรู้สึกรักและเมตตาของ ท้าวกาละพรรดิน ที่มีให้กับนางมัทนา เปรียบดังบิดามีให้กับบุตร ซึ่งจะต่างกับบทเพลงอื่นๆ ที่เป็นการแสดงออกของความรักในเชิงหนุ่มสาวของท้าวชัยเสน

บทเพลง*ปฏิญญา* เป็นความรู้สึกถึงความรักอันมั่นคงของทั้งคู่ที่ตั้งใจจะใช้ชีวิตเคียงข้างกันฉันสามีภรรยา

3. ลักษณะของการสื่อสารในบทประพันธ์

บทประพันธ์ที่นำมาประพันธ์เป็นบทเพลงร่อนนั้น ผู้เขียนได้คัดเลือกให้มีความหลากหลายโดยแต่ละบทเพลงมีลักษณะต่างๆ ดังนี้

บทเพลง*ห้วงภวังค์* เป็นลักษณะการรำพึงของท้าวชัยเสนที่บอกเล่าถึงความรู้สึกของตนเองเมื่อได้พบกับนางมัทนา และกล่าวพรรณนาชื่นชมถึงความสวยงามของนาง

บทเพลง*ภวังค์รัก* เป็นลักษณะการรำพันของนางมัทนาที่ไม่เข้าใจความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตนเอง

บทเพลง*สัญญาราตรี* เป็นลักษณะการโต้ตอบกันระหว่างท้าวชัยเสนและนางมัทนาซึ่งมีเนื้อหาเป็นบทฝากรักของทั้งคู่

บทเพลง*อรุณแรกรตี* เป็นลักษณะการโต้ตอบกันของท้าวชัยเสนและนางมัทนา มีเนื้อหาเป็นความอímเอมใจจากความรัก โดยใช้การเปรียบเทียบความรักกับแสงพระอาทิตย์ยามรุ่งสาง

บทเพลง*ความจริงของความรัก* เป็นการกล่าวถึงนางมัทนาจากการเปรียบของท้าวกาละพรรดิน ที่เปรียบธรรมชาติของคนที่อยู่ในภาวะแรกรักกับโรคร้ายและพละกำลังของโค

บทเพลง*ปฏิญญา* เป็นลักษณะของการโต้ตอบกันของท้าวชัยเสนและนางมัทนาในพิธีอภิเษกสมรสของทั้งคู่ โดยมีเนื้อหาของเป็นการกล่าวคำปฏิญาณความรักของทั้งคู่

4. ความคิดและความต้องการของตัวละคร

บทเพลง*ห้วงภวังค์* เป็นการกล่าวถึงความหลงใหลในตัวนางมัทนา โดยหากพิจารณาเฉพาะบทประพันธ์นี้จะแสดงออกถึงความชื่นชมในตัวนางและความร้อนรนใจจากการตกหลุมรัก แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งจะเห็นว่า ความต้องการที่แท้จริงของท้าวชัยเสนคือความปรารถนาในตัวนางมัทนา

บทเพลง*ภวังค์รัก* กล่าวถึงความสับสน ว่าุ่นใจของนางมัทนาที่ต้องการตั้งคำถามกับตนเอง ว่าเพราะเหตุใดความรู้สึกรักถึงได้เกิดขึ้นและจะต้องปฏิบัติตนอย่างไร แต่อย่างไรก็ตามความต้องการของนางที่แฝงไว้คือ การที่จะได้ปรนนิบัติใกล้ชิดกับท้าวชัยเสน

บทเพลง*สัญญาราตรี* ความต้องการของตัวละครในบทประพันธ์นี้แบ่งออกเป็น ความต้องการของท้าวชัยเสนและนางมัทนา กล่าวคือ ท้าวชัยเสนต้องการแสดงความจริงใจในความรักของพระองค์ ส่วนนางมัทนาก็ต้องการให้ท้าวชัยเสนพิสูจน์ความน่าเชื่อถือในความรักที่พระองค์มีต่อนาง

บทเพลง*อรุณแรกรตี* เป็นการแสดงออกถึงความรักที่สวยามและสมหวัง ดังนั้นความต้องการของตัวละคร คือ การกล่าวความรู้สึกที่เต็มไปด้วยความสุขและความอímเอมใจจากการได้เป็นที่รัก

บทเพลง*ความจริงของความรัก* ความต้องการของตัวละคร คือ การแสดงความเป็นห่วงนางมัทนา ผู้เปรียบเสมือนธิดา ที่แม้ว่าจะห่วงเพียงใดก็ไม่สามารถห้ามปรามผู้ที่กำลังตกอยู่ในความรักได้

บทเพลง*ปฏิกญา* ความต้องการของตัวละคร คือ การให้คำสัตย์สัญญาในพิธีวิวาห์โดยถือเป็นการแสดงออกถึงความรักและความเชื่อมั่นที่ทั้งคู่มีต่อกัน

จะเห็นได้ว่า บทเพลง*ห้วงวังก์* บทเพลง*วังก์รัก* บทเพลง*สัญญาราตรี* บทเพลง*อรุณแรกตรี* และ บทเพลง*ปฏิกญา* ถึงแม้จะมีความต้องการที่หลากหลาย แต่ท้ายที่สุดแล้วคือความปรารถนาที่จะสมหวังในความรัก

5. รสวรรณคดี

ในองก์ที่ 3 นั้น เป็นองก์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักของท้าวชัยเสนและนางมัทนาโดยเริ่มจากรักแรกพบ การเกี้ยวพาราสี จนถึงความสมหวังในรักของทั้งคู่ไปสู่พิธีวิวาห์ ซึ่งเป็นการจบองก์ที่ 3 ที่เต็มไปด้วยความความปิติในรสรัก ดังนั้นในองก์นี้ จึงมีความเด่นชัดในรสวรรณคดีที่เกี่ยวกับความรักอันสุขสมหวัง โดยรสวรรณคดีที่พบคือ เสาวรจนี หรือการกล่าวชมความงามในบทเพลง*ห้วงวังก์* ซึ่งเป็นตอนที่ท้าวชัยเสนกล่าวชื่นชมความสวยงามของนางมัทนา และ นารีปราโมทย์หรือการกล่าวแสดงความรัก ซึ่งพบได้อย่างชัดเจนในบทเพลง*ห้วงวังก์* บทเพลง*วังก์รัก* บทเพลง*สัญญาราตรี* และบทเพลง*อรุณแรกตรี*

6. การใช้โวหาร

มัทนะพาธาองก์ที่ 3 มีการใช้ โวหารการประพันธ์ และ โวหารภาพพจน์ ต่างๆ เพื่อเสริมความไพเราะ และสร้างจินตนาการให้กับผู้อ่านได้มีความรู้สึกร่วมไปกับบทประพันธ์

6.1 โวหารการประพันธ์

บรรยายโวหาร ในบทเพลง*วังก์รัก* และบทเพลง*อรุณแรกตรี* ใช้บรรยายโวหารเพื่อบรรยายความรู้สึกของความรัก ทั้งภาวะสับสนในความรักครั้งแรกและความสุขสมหวังจากความรัก

พรรณนาโวหาร ในบทเพลง*ห้วงวังก์* ได้ใช้การพรรณนาถึงความสวยงามของนางมัทนา และ การกล่าวถึงความรู้สึกในภาวะแรกรัก เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพและรู้สึกร่วมกับตัวละคร

เทศนาโวหาร ในบทเพลง*ความจริงของความรัก* ได้ใช้การเทศนาเพื่อสอนสั่งหรือเตือนสติแก่ผู้ที่เข้าไปห้ามปรามคนมีความรัก เพราะคนที่มีความรักก็จะลุ่มหลงอยู่กับความรักที่มองเห็นตรงหน้า จึงไม่เกิดประโยชน์ใดหากเข้าไปตักเตือน

สาธกโวหาร ในบทเพลง*สัญญาราตรี* ได้ใช้สาธกโวหารเพื่อยกตัวอย่างคำสุภาษิตมาสนับสนุนคำพูดของนางมัทนาที่กล่าวว่าบุรุษในยามรักก็มักมีคำหวานไว้กล่าวแก่สตรีที่หมายปอง

อุปมาโวหาร ในบทเพลง*ห้วงวังก์* ได้ใช้การเปรียบว่า เมื่อท้าวชัยเสนได้มองเห็นนางมัทนา ก็ยิ่งทำให้จิตใจร้อนเหมือนเปลวไฟ หรือการเปรียบเทียบว่าการที่ได้ยินเสียงของนางมัทนานั้นทำให้รู้สึกเหมือนได้ดื่มน้ำที่ชื่นใจ

6.2 ภาพพจน์

อุปมา ในบทเพลง *ห้วงภวังค์* เพื่อเปรียบเทียบอาการร้อนรุ่มราวกับมีไฟมาเผาไหม้ในใจและบทเพลงความจริงของความรัก เปรียบเทียบว่าความรักเหมือนกับโรคร้ายที่บดบังไม่ให้มองเห็นความจริง และความรักก็ยังเหมือนโคที่มีพละกำลังแข็งแกร่งย่อมไม่ยอมถูกขังไว้

อดีตพจน์ หรือการกล่าวเกินความจริง ในบทเพลง *ภวังค์รัก* เพื่อเป็นการกล่าวชมความงามของมัทนาและบทเพลง *สัญญาราตรี* เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในความรักของท้าวชัยเสนที่มีต่อนางมัทนา

ปฏิบัติพจน์ บทเพลง *ภวังค์รัก* เพื่อเป็นการตั้งคำถามกับความรู้สึกของตนเองของนางมัทนา โดยไม่ได้มุ่งหวังในคำตอบ

อุทาหรณ์ ในบทเพลง *อรุณแสร้งดี* เพื่อบรรยายเปรียบเทียบความสุขจากความรักกับแสงของดวงอาทิตย์

แนวคิดในการประพันธ์

เมื่อได้บทประพันธ์ที่เหมาะสมสำหรับการนำมาสร้างทำนองเพลงร้องแล้วนั้น จึงได้กำหนดโครงสร้างในการทำบทเพลงทั้งสิ้น 6 บทเพลง โดยนำบทเพลงมาร้อยเรียงให้เป็นบทเพลงชุด ซึ่งมีการนำเอาโครงเรื่องหรือสถานการณ์ของเรื่องในองก์ที่ 3 มาวางเป็นโครงสร้างของเพลงชุด เพื่อบอกเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ตั้งแต่ท้าวชัยเสนตกหลุมรักนางมัทนาจนถึงเหตุการณ์ในงานอภิเษกสมรส โดยแนวคิดที่ใช้ในการประพันธ์มีดังนี้

1. บทเพลงภวังค์รัก

เป็นการรำพันของท้าวชัยเสนที่แสดงให้เห็นถึงอาการว้าวุ่น วาบหวนใจ ในการเผชิญหน้ากับความรัก ด้วยความงามของนางนั้น ยิ่งมองก็ทำให้จิตใจรุ่มร้อน และด้วยอารมณ์ของผู้ตกอยู่ในภวังค์รัก ทำให้ท้าวชัยเสน ไม่อาจจะมองรูปร่างหน้าตา กิริยาท่าทาง หรือแม้กระทั่งน้ำเสียงของนางมัทนา ล้วนแต่ชื่นชมว่าสวยงาม น่าชม น่าฟังทั้งสิ้น

โดยผู้เขียนได้ตีความว่าตัวละครท้าวชัยเสนมีอาการแพ้ด้วยพิษรัก ทำให้จิตใจรุ่มร้อนและมีความหลงใหลคลั่งไคล้ในตัวนางอย่างมาก สังเกตได้จากการชื่นชมความงามของนางมัทนาและนอกจากนั้นยังมีความปรารถนาอยากได้นางมาเป็นคู่รัก จนไม่สามารถทนนิ่งเฉยจึงต้องออกมาจากที่บรรทมเพื่อหวังจะได้เห็นนางมัทนา

จากแนวคิดของบทเพลงที่ต้องการให้แสดงออกถึงความร้อนรุ่มจากในใจ ความคลั่งไคล้หลงใหล ความปรารถนา และ ต้องการที่จะครอบครองตัวนางมัทนา ผู้เขียนได้ให้แนวคิดในบทเพลงแบ่งออกเป็น 2 ท่อน ท่อนแรกเป็นการโอตครวญจากอาการรุ่มร้อนในความรักผสมผสานกับความซาบซ่านที่เกิดขึ้นในจิตใจ ส่วนในท่อนต่อไปเป็นการเพ้อถึงความงามของนางมัทนา แนวคิดในท่อนนี้จะแสดงออกถึงความลุ่มหลงในความงาม ลักษณะอารมณ์ถึงความจริงใจความฝันไปด้วยความสุขเมื่อเอยถึงนางมัทนาของท้าวชัยเสน

บทเพลงนี้มีการใช้อุปมาเพื่อแสดงออกถึงความรู้สึกของท้าวชัยเสนให้ชัดเจนมากขึ้น โดยการเปรียบเทียบว่าอาการรุ่มร้อนนั้นเสมือนมีเปลวไฟเผาไหม้อยู่ในใจ และยังใช้ในการบรรยายเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นความงดงามในสรีระร่างกายของนางมัทนา นอกจากนั้นแล้วยังใช้ อดีตพจน์ ในการกล่าวเกินจริง

เพื่อชื่นชมความงามของนางมัทนา แต่ในขณะที่เดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของท้าวชัยเสนที่มีความลุ่มหลงในตัวของนางมัทนาอย่างมาก

2. บทเพลงภวังค์รัก

บทเพลงภวังค์รัก กล่าวถึงความรู้สึกของนางมัทนาที่มีความรักให้กับท้าวชัยเสนเช่นกัน โดยนางมัทนานั้นได้อยู่ในสถานะสับสน จิตใจไม่อยู่กับเนื้อกับตัว ไม่เชื่อว่าความรักนั้นได้เกิดกับตนเอง และความรู้สึกต่างๆ นั้น ก็ไม่สามารถหาคำตอบให้กับตนเองได้เช่นกัน

ผู้เขียนได้ตีความว่า นางมัทนา เพิ่งเคยมีความรักครั้งแรก ไม่รู้ว่าความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตนนั้นเรียกว่าอะไรและไม่รู้ว่าควรต้องปฏิบัติตัวอย่างไรหรือจัดการกับความรู้สึกอย่างไร

แนวคิดของบทเพลงนี้ต้องการให้แสดงออกถึง ความว้าวุ่น จิตใจล่องลอยและปนไปด้วยความรู้สึกสับสน ความแปลกใจและความกระวนกระวาย เพื่อแทนความรู้สึกรักแรกของนางมัทนา โดยบทประพันธ์ที่คัดเลือกมานั้นมีความเหมาะสมของเนื้อหาที่กล่าวถึงความรู้สึกแปลกประหลาดภายในจิตใจของนางมัทนา ส่งผลให้เกิดความสับสนและไม่สามารถหาคำตอบให้กับตนเองได้

โดยในบทเพลงนี้มีการใช้ปฏิพจน์ เพื่อตั้งคำถามกับตนเองว่า เพราะอะไรถึงเกิดความรู้สึกอย่างนี้ และจะต้องทำอย่างไรต่อไป ซึ่งเป็นการตั้งคำถามโดยไม่ได้หวังคำตอบ จึงแสดงให้เห็นถึง ความสับสน ว้าวุ่น สงสัยในตัวละครได้เป็นอย่างดี

3. บทเพลงสัญญาราตรี

บทเพลงสัญญาราตรี เป็นบทสนทนาของท้าวชัยเสนและนางมัทนาที่พลอดรักกันโดยนางมัทนาได้บอกว่า ผู้ชายนั้นเมื่อยามรักก็จะพะเน้าพะนอ หวานคำหวานได้เสมือนว่ามีหลายลิ้น แม้ว่าท้าวชัยเสนจะกล่าวคำสัญญารักต่อหน้าพระจันทร์หรือดวงดาว แต่นางมัทนากลับตั้งว่า พระจันทร์หรือดวงดาวก็ไม่มั่นคงเท่ากับการให้คำสัตย์ต่อพระองค์เอง

ผู้เขียนได้ตีความว่าตัวละครมัทนานั้น มีความรู้สึกลังเลไม่แน่ใจ ต้องการความมั่นใจและคำยืนยันรักจากท้าวชัยเสน ในส่วนของท้าวชัยเสนก็มีความมุ่งมั่นในรัก อีกทั้งยังมีความปรารถนาจะแสดงความรักอันมั่นคงให้เห็นแก่แก่นางมัทนา

แนวคิดของบทเพลงนี้เป็นการโต้ตอบสนทนารักของทั้งคู่ อันเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ ภายใต้คำคืนที่มีดวงจันทร์กระจ่างฟ้า มีบรรยากาศของอ่อนหวานละมุนละไม ความกรุ้มกริ่ม พ้อแฉ่งแฉ่ง การกวนใจและการโน้มน้าวใจ ซึ่งบทประพันธ์ที่คัดเลือกมานั้นมีความเหมาะสมของเนื้อหาที่มีความหวานไหว ลังเลไม่แน่ใจของนางมัทนา จึงทำให้ท้าวชัยเสนต้องพูดจาโน้มน้าวใจให้นางมัทนาเชื่อถือในความรักของตน และพิสูจน์ด้วยการปฏิญาณรัก

โดยในบทเพลงนี้มีการใช้อุปมา ตอนที่ท้าวชัยเสนตอบนางมัทนาว่า หากแม้ว่ามีหลายลิ้นแต่ทุกลิ้นจะมีไว้เพื่อประกาศถ้อยคำปฏิญาณว่าจะรักนางไม่จิตจางไป ซึ่งเป็นการใช้โวหารที่กล่าวเกินจริง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในความรักของท้าวชัยเสนที่มีต่อนางมัทนา

4. บทเพลงอรุณแรกรัก

บทเพลงอรุณแรกรัก กล่าวถึงท้าวชัยเสนและนางมัทนาได้ตกลงปลงใจจะรักกันภายใต้ ปรายภาศ รุ่งอรุณ ซึ่งทั้งคู่บรรยายความรู้สึกที่มีแก่กัน โดยการเปรียบเทียบความสวยงามและส่องสว่างของแสงอาทิตย์ ยามเข้ากับอารมณ์แรกรักของหนุ่มสาว

ผู้เขียนตีความว่า ตัวละครทั้งคู่มีความปิติสุขจากการสุขสมหวังในความรัก โดยท้าวชัยเสนได้เปรียบ แสงอาทิตย์ที่ส่องสว่างเหมือนหัวใจในยามที่มีรัก โดยรำพึงว่า แสงอันงดงามจากพระอาทิตย์นั้นส่องสว่าง เพียงไหนก็เปรียบได้กับรักส่องสว่างกลางใจฉันนั้น แสดงให้เห็นถึง ความสุข ความหวัง ความสวยงามจากการ สมหวังในความรัก ในส่วนของนางมัทนาเองเมื่อได้รับรู้ว่าท้าวชัยเสนนั้นมีความรักให้ตนเองก็รู้สึกปิติสุข อบอุ่น ใจในความรัก จึงได้กล่าวบรรยายความรู้สึกของตนด้วยการเปรียบแสงอาทิตย์ที่ส่องมายังผืนดินนั้นสว่าง เพียงไหนก็เหมือนกับหัวใจที่ได้รับความรักจากท้าวชัยเสน

จากแนวคิดของบทเพลงที่ต้องการให้บทเพลงนี้ เป็นบทเพลงรักที่มีความหวานซึ้ง แสดงออกถึง ความสุขสมหวัง ความเบิกบานใจ ความหอมหวาน ความอบอุ่น และความสดใส จากความรู้สึกแรกรัก โดยผู้เขียนต้องการให้บทเพลงนี้เป็นบทสรุปจากเหตุการณ์กระเจ้ากระงอดของบทเพลงก่อนหน้านี้ ดังนั้น บทประพันธ์ที่คัดเลือกมาจึงเหมาะสมอย่างยิ่ง เนื่องจากความหมายและเนื้อหาที่แสดงออกถึงความสุขสมหวัง ในความรัก ยังมีองค์ประกอบของการใช้ภาษาในการเปรียบเทียบความรักอย่างแยบคายและความสวยงาม ของบรรยากาศยามเช้า รวมทั้งแสงอาทิตย์ที่เปรียบเสมือนการเริ่มต้นอีกด้วย

โดยในบทเพลงนี้มีการใช้อุทาหรณ์ เพื่อบรรยายเปรียบเทียบถึงแสงอาทิตย์ในยามเช้าที่สวยงามและ ส่องสว่าง กับความสดใสที่เกิดขึ้นในใจ แสดงให้เห็นถึงความสุข ความสดใส ในหัวใจของหญิงชายอันเกิดจาก ความสมหวังในรัก

5. บทเพลงความจริงของความรัก

บทเพลงนี้เป็นเรื่องราวในขณะที่พระกาละธรคินกล่าวกับศุภางค์ หลังจากทราบเรื่องระหว่าง ท้าวชัยเสนกับนางมัทนา ถึงแม้จะหวั่นวิตกกังกับชะตาชีวิตของนางมัทนาแต่ก็เห็นเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ หากจะห้ามเตือน เพราะการห้ามปรามนางมัทนาตอนนี้ก็มีแต่ผลร้ายมากกว่าผลดี ซึ่งข้อคิดเห็นของ พระกาละธรคินได้สะท้อนเกี่ยวกับประเด็นความรักของมนุษย์ในชีวิตจริงได้เป็นอย่างดี

ในบทเพลงนี้จะมีความแตกต่างจากบทเพลงอื่นๆ คือท้าวกาละธรคินเป็นตัวละครที่มีประสบการณ์ มีความเข้าใจในธรรมชาติของความรักได้อย่างถ่องแท้จึงมีมุมมองความรักที่ต่างไปจากมัทนาและท้าวชัยเสน ดังนั้นแนวคิดในบทเพลงนี้จึงต้องการแสดงออกถึงความวิเศษของตัวละครที่มีญาณหยั่งรู้และเข้าใจใน สรรพสิ่งรวมทั้งธรรมชาติของความรัก ซึ่งบทประพันธ์ที่คัดเลือกมานั้นมีความเหมาะสมในเรื่องของเนื้อหา เพราะเป็นการกล่าวถึงธรรมชาติของความรักและคนที่มีความรัก

โดยมีการใช้อุปมาเพื่อเปรียบเทียบความรักกับโรคชนิดหนึ่ง ที่สามารถทำให้ผู้คนมองไม่เห็นและไม่รับรู้ สิ่งใดใดดังคำกล่าวที่ว่า ความรักทำให้คนตาบอด

6. บทเพลงปฏิกุญญา

บทเพลงปฏิกุญญา มีเนื้อหาเกี่ยวกับการกล่าวคำมั่นในงานอภิเชกสมรส โดยท้าวชัยเสนได้ให้คำมั่นว่าจะทะนุถนอมและให้เกียรตินางมัทนาผู้ซึ่งเป็นมเหสี ส่วนนางมัทนาก็กล่าวว่า นางจะยินยอมมอบใจให้กับแก่ท้าวชัยเสนและจะเป็นมเหสีที่มีความจงรักภักดีต่อท้าวชัยเสนตลอดไป

ผู้เขียนได้ตีความว่า ความรักอันท่วมท้นที่ท้าวชัยเสนมีต่อนางมัทนาได้แสดงออกโดยการกล่าวคำสัญญาว่าจะดูแลและให้เกียรตินางผู้เป็นที่รัก ในส่วนของนางมัทนานั้น ผู้เขียนตีความว่า นางมัทนา มีความยินดีที่ความรักของตนนั้นสมหวัง และด้วยความรักที่มีต่อท้าวชัยเสนอย่างสุดหัวใจ นางจึงกล่าวคำสัญญาว่าจะรักและภักดีต่อท้าวชัยเสนซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความรักที่มั่นคง

จากแนวคิดในบทเพลง ต้องการให้บทเพลงนี้เป็นการปิดฉากของชุดเพลงห้วงแห่งรักอย่างมีความสุข มีบรรยากาศของความหอมหวานของความรัก แต่แฝงไปด้วยความสุข สงบ ความเชื่อมั่นในกันและกัน และมนต์ขลังของพิธีอภิเชกสมรส บทประพันธ์ที่คัดเลือกมาจึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะเป็นการกล่าวคำปฏิกุญญา ซึ่งเป็นความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีอภิเชกสมรส บทเพลงจึงมีบรรยากาศของ ความศักดิ์สิทธิ์และมนต์ขลัง แต่ในขณะเดียวกันต้องแสดงออกถึงความรักที่คงมั่นต่อกันและกัน บทเพลงนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความรักอันสุขสมหวัง ขององค์ที่ 3 ทำให้ผู้อ่านดื่มด่ำไปกับพิธีแต่งงานและปฏิกุญญารักของทั้งคู่ ถือเป็นการจบองค์ 3 ได้อย่างสวยงาม

บทความฉบับนี้นำเสนอผลการวิเคราะห์บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธา ในองค์ที่ 3 เพื่อใช้ในการคัดเลือกและนำไปประพันธ์บทเพลงร้องชุดห้วงแห่งรัก จากการวิเคราะห์ตามแนวทางข้างต้นจะเห็นว่า แนวคิดที่สอดแทรกในบทประพันธ์ได้สะท้อนมุมมองของมนุษย์ในยามแรกรัก ความเชื่อในการให้คำสัตย์สาบานและข้อคิดเตือนใจเกี่ยวกับความรัก ในส่วนการแสดงออกถึงอารมณ์ของความรัก ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรักตั้งแต่การตกหลุมรักซึ่งกันและกัน จนถึงความรักที่มั่นคงในพิธีวิวาห์ ในลักษณะของการสื่อสารในบทประพันธ์ มีลักษณะของการรำพึงรำพัน การสนทนาโต้ตอบ และการส่งสารหรือการกล่าวถึงอีกฝ่าย ในส่วนความคิดและความต้องการของตัวละครส่วนใหญ่ คือ ความปรารถนาที่จะสมหวังในความรัก ด้านรสวรรณคดี พบการใช้เสาวจนีและนารีปราโมทย์ ส่วนของโวหารการประพันธ์และภาพพจน์ พบบรรยายโวหารพรรณนาโวหาร เทศนาโวหาร สาธกโวหาร อุปมาโวหาร อุปมา อติพจน์ ปฏิพจน์ และอุทาหรณ์

บรรณานุกรม

- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2535). *วรรณคดีวิจารณ์*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กนกกาญจน์ นุกูล. (2551). *วิเคราะห์ตัวละครจากบทพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาตามหลักอริยสัจสี่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาภาษาไทย.
- กรมศิลปากร. (2550). *บัณเฑาะว์ วรรณคดีกับเพลง (เล่ม 2) ภาควรรณคดีไทยในเพลงไทยสากล*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- . (2558). *100 ปี วรรณคดีสโมสร*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ดวงเดือน พัฒนวิริยะวานิช. (2552). *พระราชนิพนธ์เรื่องมัทนะพาธา : การศึกษาเชิงสุนทรียศาสตร์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาภาษาไทย.
- ทองแถม นาถจำนง. (2559). *คำฉันท์ : วรรณลีลา มรดกชาติ ความรู้อันจำเกี่ยวกับวรรณคดีคำฉันท์*. กรุงเทพฯ: ชนนิยม.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2544). *มัทนะพาธา ตำนานดอกกุหลาบ*. กรุงเทพฯ: บันทึกลับสยาม.
- . (2554). *บทละครพูดคำฉันท์ เรื่อง มัทนะพาธา*. กรุงเทพฯ: ศิลปบรรณาการ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม : ภาพพจน์ ไวยากรณ์ และกลการประพันธ์*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- . (2557). *กวีวิจารณ์วรรณนา วรรณทองในวรรณคดีไทยพร้อมประวัติและคำอธิบาย*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2553). *วรรณศิลป์ในวรรณคดีที่ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสร*. วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์). ปีที่ 2 (4). 1-24.
- วิภา กงกะนันทน์. (2556). *วรรณคดีศึกษาว่าด้วยการอ่าน*. กรุงเทพฯ: สกสค.
- วิระวัลย์ ดีเลิศ และปณัฐ อนุรักษ์ปรีดา. (2561). *ความทุกข์จากความรักในวรรณคดีเรื่องมัทนะพาธา*. วารสารวิทยาลัยราชภัฏยะลา ปีที่ 13 (2). 347-358.

บรรณานุกรม (ต่อ)

วราภรณ์ บำรุงกุล. (2522). *วิเคราะห์บทพระลอ เงาะป่า และมัทนะพาธา ตามทฤษฎีโคกนาฏกรรมของอริสโตเติล*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

สมเกียรติ รัชมณี. (2551). *ภาษาวรรณศิลป์*. กรุงเทพฯ: สายน้ำใจ.

สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2556). จาก “วรรณคดี” สู่ “คีตศิลป์” ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สายทิพย์ นุกุลกิจ. (2543). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: บริษัทเอส. อาร์. พรินติ้ง.

สุภกัญญา ขวัญชัย. (2557). *วิเคราะห์ตัวละครจากบทพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธาตามหลักอริยสัจสี่*. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. ปีที่ 8 (1). 188-191.

องอาจ ไอล้อม. (2555). *วรรณคดีศึกษา*. กรุงเทพฯ: ทริบเพิ้ล กรุป.